

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตีตราผู้หญิงพิการ ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Factors Affecting Stigma Women with Disabilities in Political Participation

กัชกร ทวีศรี

Kachakorn Thaveesri

ผู้อำนวยการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มูลนิธิโกลบอลแคมปัสเซต
GCF Regional Director: Southeast Asia, Global Campus Foundation

*Corresponding author E-mail: tkatcha1969@gmail.com

Received: 25th October 2019 / Revised: 15th December 2019 /

Accepted: 17th December 2019

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “การตีตราในผู้หญิงพิการกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะครอบคลุมความซับซ้อนและความหลากหลายของปรากฏการณ์ และประสบการณ์ในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ และการตีตรา/องค์ประกอบของการตีตราที่มีผลต่อผู้หญิงพิการแต่ละคนในการรับรู้ถึงประสบการณ์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงพิการทางการเมืองเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ 10 คน โดยกลุ่มตัวอย่างจะคัดเลือกผู้นำในแนวคิดแบบใหม่ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมาต้องมีการเข้าร่วมในเวทีสาธารณะหรือกิจกรรมทางการเมืองอย่างน้อย 1 ครั้ง ในงานวิจัยนี้ได้เลือกวิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการมุ่งไปที่ประเด็นหลักที่ต้องการจะศึกษา

คำถามปลายเปิดจะช่วยสนับสนุนให้ผู้ร่วมการวิจัยเริ่มที่จะเล่าเรื่องเกี่ยวกับตนเอง และการใช้คำถามเพื่อขยายความและการให้กำลังใจด้วยคำพูด เป็นการเปิดโอกาสในการอธิบายเพิ่มเติมจากเรื่องราวเหล่านั้น อย่างไรก็ตามขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล จะทำโดยรอบคอบเพื่อป้องกันอคติ และจะนำเสนอข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จากการบอกเล่าประสบการณ์ด้วยคำพูดหรือ “Quotation” โดยข้อค้นพบที่ได้นำมาซึ่งข้อมูลทำให้ทราบถึงสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ เจื่อนไขที่เอื้ออำนวยและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ ความสัมพันธ์ระหว่างการตีตราทางเพศภาวะและความพิการกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ ตลอดจนแนวทางในการลดการตีตราต่อผู้หญิงพิการ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ

คำสำคัญ: การตีตรา, ผู้หญิงพิการ, การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

This research article is part of the research “Factors Affecting Stigma Women with Disabilities in Political Participation”, this is a qualitative research, the objective is to cover the complexity and diversity of phenomena and experience in the political participation of women with disabilities, and stigma/elements of the stigma that affect women with disabilities, each in recognition of the experience of attending political participation. The sample is a female-disabled woman who is a ten person leader; the sample chooses a new leader in the concept of a social movement in the past six months to participate in a public stage or political activity at least once. In this research, a semi-structured interview was chosen to focus on the mainpoints that would be studied, open-ended questions help encourage participants to begin to share their stories about themselves and use questions to enlarge and encourage

words by giving them an opportunity to explain more from those stories. However, the process of data analysis is done carefully to prevent prejudice, and will present most of the information provided by telling the experience with the words or “quotation” by the findings that have led to the political participation situation of the women with disabilities, conditions contributing to the political contribution of women with disabilities the relationship between sexual stigma and disability with political participation of women with disabilities as well as guidelines for reducing stigma to women with disabilities and promoting political participation of women with disabilities.

Keywords: Stigma, Women Disabilities, Political Participation

บทนำ

สถานการณ์การถูกแบ่งแยกกีดกันและความด้อยโอกาสทางสังคมมีทวีขึ้นในชีวิตผู้พิการซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ซับซ้อนและหลากหลาย (Gaertner, 1983) อาจกล่าวได้ว่าการถูกทำให้ขาดโอกาสทางสังคมของคนพิการนั้นเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบด้วยสถาบันต่างๆ ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ศาสนา ศึกษา และในสถานที่ทำงาน โดยทั่วไปคนพิการและโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้พิการถูกมองว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถที่จะนำพาชีวิตของตนเองให้ดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์ และประสบความสำเร็จได้อย่างเช่นคนทั่วไป เนื่องจากความพิการและที่แย่ไปกว่านั้นคือ การที่เป็นหญิง ผู้พิการจึงถูกมองว่าไม่สามารถที่จะนำพาชีวิตผู้อื่นและเป็นผู้นำองค์กรได้อีกด้วย ไม่เว้นแม้แต่องค์กรที่มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับคนพิการก็เช่นเดียวกัน (Majiet & Africa, 2015)

“ความพิการ” ตั้งแต่ในอดีตถูกให้ความหมายว่าเป็น สิ่งน่ากลัว ความลึกลับ อับโชค หรือ ลางร้าย และคนที่มีความพิการ หมายถึง กลุ่มคนที่ต่ำต้อย เป็นภูติผี เป็นปีศาจร้าย อสุรกาย เป็นคนบาป คนบ้า คนโง่ แม่มด คนที่เป็นโรคเรื้อน เป็นสิ่งสกปรก (อุบลพันธ์ ธีระศิลป์ และเพ็ญจันทร์ เซอร์เวอร์, 2553: 3-5) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางศาสนาที่ตำนานที่กล่าวถึงคนพิการว่าเป็นผู้ที่สืบสายหรือ วิญญาณเข้าสิง หรือความพิการเป็นผลกรรมที่บุคคล ๆ นั้นได้กระทำสิ่งที่ไม่ดี ในอดีตชาติ (องค์การอนามัยโลก, 2556) ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 วิทยาการทางการแพทย์เริ่มมีความก้าวหน้า มีการให้คำนิยามทางการแพทย์ของความพิการ ว่าเป็น ความเจ็บป่วย ความผิดปกติ ที่ต้องรักษา (กมลพรรณ พันพิง, 2553: 1) ต่อมาได้ถูกยอมรับอย่างเป็นทางการที่องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยาม ในปี 1980 โดยมองความพิการด้วยการพิจารณาถึงการจัดกลุ่มโรคเป็นพื้นฐาน และมองไปถึงบริบททางสังคม จำแนกเป็นประเภทที่เกี่ยวข้องกับความพิการ ในระดับนานาชาติ โดยความพิการถูกแยกออกเป็น 3 ความหมาย ในนิยามใหม่ ว่า ความพิการคือความบกพร่องสมรรถภาพ (Disability) ทุพพลภาพ (Impairment) และความด้อยสถานะหรือการเสียเปรียบ (Handicap) (The International Classification of Impairments, Disability and Handicaps: ICIDH) ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ให้เป็นแนวทางการบริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขทั่วโลก

จนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนาการให้ความหมายของ “ความพิการ” ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อจะได้ครอบคลุมถึงประเภทของความพิการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ความไม่สมประกอบทางกายภาพ ด้านประสาทสัมผัส ด้านสติปัญญา จิตวิทยาสังคม โดยอาจมีผลกระทบต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของบุคคล อย่างไรก็ตาม จะพบว่า การให้คำนิยามดังกล่าว แม้ว่าจะทำให้เกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้นในลักษณะของความ เป็นจริงทางวิทยาศาสตร์และการแพทย์ แต่คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าภาพของความ พิการหรือคนพิการนั้นยังคงอยู่ในเชิงลบ ในสาขาจิตวิทยามีการนิยาม คนพิการ ในลักษณะของ คนผิดปกติ (Abnormal) หรือเป็นปมด้อย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง การพยายามจำแนกคุณลักษณะและบุคลิกลักษณะ (Personality) ที่แตกต่างจาก คุณลักษณะและบุคลิกลักษณะของคนส่วนใหญ่ในสังคมว่า เป็นความไม่ปกติ โดยผู้ที่มี

คุณลักษณะและบุคลิกภาพดังกล่าวถือว่าเป็น ผู้ไม่ปกติ (อับลันซ์ ชีระศิลป์ และ เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์, 2553: 8) นอกจากนี้ในทางสังคมยังมีการจัดประเภท คนพิการเป็นหนึ่งในประเภทของ “กลุ่มคนชายขอบ” ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับทางกฎหมาย คนพิการ คือบุคคลที่ไร้อำนาจทางกฎหมาย ไม่มีคุณสมบัติตามที่สังคมคาดหวัง

นับตั้งแต่ในอดีต รัฐบาลมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต คนพิการ ผ่านการให้บริการทางสวัสดิการ เพื่อช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อม (ดูตัวอย่างใน นภาพร นันเขียว, 2552; นิติกรณ วงศ์ชัย, 2538; อาทิตย์ บุญหนู, 2553; อังกาป ศักดิ์และคณะ, 2552) ทั้งนี้ การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ในฐานะผู้นำคนพิการจะมีส่วนสำคัญยิ่งที่รัฐจะมีนโยบายหรือการดำเนินการ ที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ อย่างไรก็ตาม ในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสังคมของคนพิการ พบว่า แทบไม่มีงานศึกษาประเด็นคนพิการ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศไทย ในที่นี้ พบงานของ นะโรดม อินต๊ะปัน (2553) ที่ได้วิจัยและเก็บข้อมูลจากคนพิการจำนวน 320 คนในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ผลสรุปของการวิจัยว่า คนพิการส่วนใหญ่ ร้อยละ 80.9 มีการไปใช้สิทธิในการ ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองพบว่า คนพิการ ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมเนื่องจากว่า ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ ให้การสนับสนุนคิดเป็นร้อยละ 58.1 และสังคมไม่ยอมรับความสามารถของคนพิการ คิดเป็นร้อยละ 42.5 นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เห็นด้วยว่า ชุมชนไม่เปิดโอกาสให้คนพิการ ลงสมัครรับเลือกตั้ง ร้อยละ 41.6 อีกทั้ง ร้อยละ 34.1 ระบุว่า คนพิการยังเสียเปรียบ ในด้านสภาพร่างกายคิดเป็นร้อยละ และอีก 31.6 ขาดล่ามภาษามือในการแปลภาษา

ที่สำคัญ เมื่อพิจารณาสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงพิการ พบว่าจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศรีพิการ พ.ศ. 2556-2559 ได้กล่าวถึงปัญหา ต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นสืบเนื่องมาจากความกังวลห่วงใย ต่อสุขภาพร่างกาย ภาวการณ์แทรกซ้อน ทักษะคิดความปลอดภัยทางสังคม และ เมื่อผู้หญิงพิการตัดสินใจออกมาสู่สังคมภายนอก ต้องมาเผชิญกับอุปสรรค ทางสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อ จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรม ทางสังคมได้ สำหรับการไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งของคนพิการจะเป็นการเมือง

ในระดับท้องถิ่นมากกว่าระดับประเทศ โดยจำนวนผู้ใช้สิทธิ์ที่เป็นผู้หญิงพิการจะน้อยกว่าผู้ชายพิการ จึงส่งผลให้ผู้หญิงพิการมีโอกาสน้อยกว่าที่จะได้เป็นสมาชิกภาพองค์กรด้านสิทธิของสตรีกระแสหลัก และจากอดีตที่ผ่านมาพบว่าเด็กหญิงพิการยังขาดการพัฒนาเพื่อให้เห็นคุณค่าและมีความภาคภูมิใจต่อตนเอง จนนำไปสู่การพัฒนาในระดับการเป็นผู้นำหญิงพิการ (ภัทรพร อ่อนไหว, 2548: 2) ซึ่งส่วนน้อยมากที่คนพิการจะได้การยอมรับการเป็นผู้นำ เมื่อพิจารณาถึงผู้หญิงพิการตามที่กล่าวถึงจะเห็นว่า มีความยากลำบากมากกว่าที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำ เพราะต้องเผชิญกับมายาคติที่มีทั้งต่อความเป็นเพศ และความพิการ (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545)

ทั้งนี้ จึงมีความพยายามส่งเสริมผู้หญิงพิการให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ ซึ่งจะเห็นได้จากกรอบการทำงานและข้อกำหนดตามกฎหมายบัตรสหประชาชาติ ไม่ว่าจะเป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (Convention on the Rights of Person With Disability: CRPD) หรือยุทธศาสตร์อินซอน การประกาศทศวรรษคนพิการอาเซียน ล้วนต่างเน้นการสร้างหลักประกันว่าผู้หญิงพิการต้องได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและไม่ถูกกระทำคามรุนแรง ล่วงละเมิด ได้รับพัฒนาและสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคม ส่งเสริมความเสมอภาค ซึ่งในปัจจุบัน มีผู้หญิงพิการส่วนหนึ่งได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองในลักษณะผู้นำไมทางใดก็ทางหนึ่ง ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมีความสนใจในการศึกษาบทบาททางการเมืองของผู้หญิงพิการในระดับต่าง ๆ เส้นทางในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงพิการ และความท้าทายและอุปสรรคในการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงพิการ ทั้งนี้ผู้นำผู้หญิงพิการในภาคเหนือจะถูกสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเป็นกรณีศึกษาในเรื่องนี้

แนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอเป็นกรอบแนวความคิด หลักการและเหตุผลสำหรับการทำวิจัยเรื่องนี้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาเพื่อนำเสนอออกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

เพศภาวะในสังคมไทยกับผู้หญิง

บทบาททางด้านการเมือง ในอดีตผู้หญิงไทยไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเลย ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการใด จุดเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงคือ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง การปกครองในปี 2475 ทำให้ผู้หญิงและผู้ชายได้มีโอกาสลงรับสมัครเลือกตั้ง เพื่อทำงานด้านการเมือง (สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2530) ส่งผลให้ผู้หญิงก้าวเข้าไปมีบทบาททางด้านการเมืองอย่างเต็มตัว และในปี 2554 ประเทศไทยได้มีนายกรัฐมนตรีหญิงคนแรก คือ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร รวมทั้งที่นั่งในสภามีจำนวนสตรีเพิ่มมากขึ้น (ถนอมศักดิ์ จิรายุสวีสต์, 2555) การมีส่วนร่วมรณรงค์เกี่ยวกับการเมืองและการเลือกตั้ง การใช้สิทธิในการลงคะแนนเสียง เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสนใจและกระตือรือร้นที่ผู้หญิงมีต่อการเมือง ข้อมูลจากการเลือกตั้งในเดือนมีนาคม 2535 ที่ได้มีการแสดงเพศผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียง ยืนยันว่าผู้หญิงไปลงคะแนนเสียงมากกว่าเพศชายถึง 300,000 คน (สุริรา ทอมสัน และ เมทนี พงษ์เวช, 2538) และการเลือกตั้งในปี 2538 ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงจำนวนทั้งสิ้น 31,211,605 คน โดยมีผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย 600,000 คน (กรมการปกครอง, 2538) จำนวนผู้หญิงที่สูงกว่าผู้ชายนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการที่ผู้หญิงไทยมีอายุเฉลี่ยสูงกว่าผู้ชายไทย 5 ปี นอกจากนั้นความสนใจทางการเมืองของผู้หญิงอาจเห็นได้จากการที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการเสวนาหรือแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับการเมืองผ่านทางสื่อออนไลน์ เครือข่ายทางสังคม วิทยุและโทรทัศน์ในจำนวนที่ไม่แตกต่างจากผู้ชาย โดยสรุปแล้วบทบาทของผู้หญิงในทางการเมืองและการปกครองจึงแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ (สภาสตรีแห่งชาติ, 2559) 1. บทบาทในฐานะเป็นผู้มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารกิจการโดยตรง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นนายกรัฐมนตรีหรือดำรงตำแหน่งอื่นๆ ทางการเมือง สตรีลักษณะนี้ เรียกว่า

“นักการเมืองสตรี” และ 2. บทบาทในฐานะที่มีอิทธิพลหรือมีพลังสะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการบริหาร การปกครองประเทศ เช่นการรวมกลุ่มอิทธิพลทุกรูปแบบที่รู้ได้ว่าผลประโยชน์ของงานคืออะไร และรู้จักเรียกร้องให้ได้ว่าซึ่งผลประโยชน์นั้นตามกระบวนการทางการเมือง หรือถ้าไม่มองผลประโยชน์ส่วนตนก็รู้จักมองไกลออกไปว่าชาติบ้านเมืองจะได้รับการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขทางใดบ้าง สตรีประเภทนี้เรียกว่า “สตรีที่มีความสนใจทางการเมือง”

แม้ปัจจุบันจะเห็นว่าผู้หญิงในสังคมไทยมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง และด้านการมีส่วนร่วมต่าง ๆ แต่ว่าการมีส่วนร่วมนี้ยังคงเป็นในลักษณะที่อยู่ในวงจำกัดของกลุ่มผู้หญิงที่มีการศึกษาระดับสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี หรือมีภูมิหลังทางครอบครัวที่มีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นฐานะทั้งในระดับกลางและระดับย่อย กลุ่มผู้หญิงกลุ่มนี้มักมีภูมิฐานะในเขตพื้นที่ที่มีความเจริญ เช่น ในจังหวัดใหญ่หรือเขตเมือง ซึ่งคล้ายกับกลุ่มผู้หญิงชนกลางและชั้นสูงผิวขาว (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2545: 71) แต่หากพิจารณาถึงกลุ่มผู้หญิงที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ห่างไกล หรือในเขตชนบท จะพบว่าส่วนใหญ่นั้นยังคงมีบทบาทน้อย เนื่องจากมีฐานะทางครอบครัวที่เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย จึงทำให้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงการศึกษาระดับสูง ขาดโอกาสในการเข้าถึงข่าวสารข้อมูล ประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นอาชีพลักษณะแบบรับจ้างทั่วไป เป็นแม่บ้าน หรือการทำเกษตรกรรมทำให้เวลาส่วนใหญ่หมดไปกับการทำงานหนักเพื่อเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะเมื่อก้าวเข้าสู่ชีวิตแต่งงาน มีครอบครัว กลุ่มผู้หญิงเหล่านี้ต้องรับภาระที่เพิ่มขึ้นทั้งจากการดูแลลูกสามีและครอบครัว ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเงื่อนไขข้อจำกัดที่ทำให้ผู้หญิงในชนบทไม่สามารถก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างง่ายดาย ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ เบล ฮุกส์ นักสตรีนิยมผิวดำที่ได้กล่าวไว้ว่า ผู้หญิงชนชั้นล่างนั้นไม่มีอิสระ (อ้างในงานของ วารุณี ฐิริสินสิทธิ์, 2545)

อย่างไรก็ดี สรุปได้ว่าสถานการณ์บทบาทของผู้หญิงไทยถือได้ว่า ผู้หญิงมีบทบาทในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นกว่าในอดีต ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมือง ผู้หญิงเริ่มมองเห็นคุณค่าของตัวเองในการเป็นสมาชิกหนึ่งในสังคมที่ตนเองอยู่ และสังคมที่ตนเองมีส่วนต้องรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมกับผู้ชาย นอกจากนี้สังคมทั่วไป

ก็หันมาสนใจบทบาทของผู้หญิงมากยิ่งขึ้น และความสนใจนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้หญิงในแวดวงสังคมชั้นสูงเท่านั้น แต่การกระจายไปถึงผู้หญิงในชนบทซึ่งมีความสำคัญเท่าเทียมกันด้วย บทบาทที่ผู้หญิงสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้มีระดับประเทศ และระดับรากหญ้า ผู้หญิงเป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงยุคใหม่ได้รับการเปิดโอกาสทางสังคมเพราะการศึกษาถูกยกระดับให้มีความเท่าเทียมกับผู้ชาย การรวมตัวเป็นองค์กรเรียกร้องสิทธิสตรี แต่บทบาทที่ยังหยุดอยู่กับที่ของผู้หญิงก็ยังคงมีอยู่ นั่นคือบทบาทของผู้หญิงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน คือการเป็นแม่ การดูแลบ้าน ดูแลสมาชิกในครอบครัว ที่ถูกเพาะบ่มว่าเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง ถึงแม้ผู้หญิงสามารถทำงานนอกบ้านหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้อย่างผู้ชายก็ตาม แต่หน้าที่ทำงานในบ้านดูแลลูก ค่าใช้จ่าย ทำอาหารก็ยังคงถูกยกให้เป็นหน้าที่เฉพาะของผู้หญิงเท่านั้น โดยสอดคล้องกับสิ่งที่ ซิโมน เดอ โบวัวร์ (Simone De Beauvoir) ได้กล่าวเอาไว้ว่า “ระหว่างสตรีกับบุรุษนั้น มิได้หมายความว่าสตรีจะมีบทบาทในสังคมเป็นรองบุรุษเสมอไป และในทางตรงกันข้ามสตรีที่มีบทบาทเทียบเท่าเทียมให้ล่บุรุษก็ได้หมายความว่าความเป็นสตรีจะต้องสูญสิ้นไปพร้อมกับการมีบทบาทเท่านั้น” (Simone De Beauvoir, 1953)

ผู้นำ ผู้หญิง ความพิการ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อดีตเมื่อเอ่ยถึง “ผู้นำ” พบว่าถูกสงวนไว้สำหรับ “ผู้ชาย” มาอย่างยาวนาน หรือเรียกได้ว่า “เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ” (Catalyst, 2007) กล่าวได้ว่าอคติต่อความเป็นเพศได้ทำให้เพศชายเป็นเพศที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำโดยชอบธรรม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) เมื่อผู้หญิงถูกให้ความหมายผ่านสรีระร่างกาย (The Body) ด้วยกระบวนการทางภาษา จนเกิดกรอบความคิดทางสังคมจึงทำให้เกิดภาพแทนตนของผู้หญิงที่เป็นเพศหญิง (Representation) ในลักษณะความด้อยต่าง ๆ เหมารวม (Thomson, 2013: 1) ดังนั้น ผู้หญิงจึงถูกตัดสินว่าขาดคุณสมบัติทางเพศที่เหมาะสมต่อการที่จะเป็นผู้นำได้ นอกจากนี้ การมีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ ยังทำให้น่าเกรงขาม ซึ่งสัมพันธ์กับจิตใจที่แกร่งกล้า เด็ดเดี่ยว โดยคุณลักษณะผู้นำเช่นนี้เป็นการเน้นที่ตัวผู้นำเป็นหลัก สอดคล้องกับผู้นำแบบผู้ยิ่งใหญ่ หรือ Great Man กล่าวคือเป็นผู้นำที่ใช้อำนาจ เชื้อม้น ตนมีความเหนือกว่าผู้อื่น การนำจึงเป็นการควบคุมสั่งการ ซึ่งสังคมมักคุ้นเคยกับลักษณะผู้นำแบบนี้ หรือ ผู้นำแบบใช้พระเดช (Legal Leadership) ผู้นำที่ใช้อำนาจในการปกครอง บังคับตามกฎหมาย ซึ่งเป็นผู้นำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เปลี่ยนแปลงไม่ได้

ถึงแม้ว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมในสังคมไทยมากขึ้นกว่าในอดีตก็จริง แต่การมีส่วนร่วมมีตั้งแต่ในระดับชุมชน เช่น การเป็นอาสาสมัคร เป็นผู้นำกิจกรรม การเป็นแกนนำ และมีผู้หญิงที่เป็นผู้นำหญิงทั้งในองค์กรเอกชน วงการธุรกิจ องค์กรภาครัฐ แต่ตำแหน่งผู้นำในองค์กรที่เป็นระดับสูงสุดยังถูกสงวนให้กับผู้ชาย ในงานของ จรัส ช่างเรือน (2544) กลุ่มแม่บ้านในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย พบว่าแม้มกลุ่มแม่บ้านจะมีความสำคัญต่อการเลือกตั้งในชุมชน แต่ระดับการมีบทบาทในตำแหน่งผู้นำทางการเมืองกลับมีน้อย เพราะไม่ได้รับการยอมรับ เช่นเดียวกันกับชาวที่ตำรวจไม่กล้าแต่งตั้งตำรวจหญิงเป็นผู้กำกับ เพราะมีความหวงเี่ยวว่าลักษณะงานไม่เหมาะสมต่อความเป็นหญิง หรือความกังวลว่าผู้หญิงอาจไม่สามารถบังคับบัญชาผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาชายได้ สิ่งนี้จึงยังคงสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับผู้นำหญิงในสังคมไทย

มีผู้หญิงพิการส่วนน้อยที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และมีโอกาสได้ก้าวขึ้นไปทำงานในระดับผู้บริหาร และอยู่ในแวดวงแถวหน้าของสังคมไทย ที่ให้การยอมรับ เพราะว่าคนส่วนใหญ่เวลาที่พูดถึงการเป็นผู้นำ ไม่ว่าจะทำงานในด้านไหนก็ตาม มักจะคิดถึงผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมไทย ยังคงมีความเชื่อและถูกปลูกฝังว่าผู้ชายมีความเป็นผู้นำและความเด็ดเดี่ยวมากกว่า นอกจากนี้คนส่วนใหญ่ยังคงมีความเชื่อเดิม ๆ ที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายใครสามารถทำหน้าที่ของการเป็นผู้นำได้ดีกว่ากัน หรือถ้าหากเกิดปัญหาขึ้นในฐานะของผู้นำ ใครจะแก้ไขปัญหาได้ดีกว่ากัน ความคิดและความเชื่อเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงหลายๆ คนขาดโอกาสที่จะก้าวขึ้นไปทำงานในฐานะผู้นำ และในขณะเดียวกันผู้หญิง หมายรวมถึงผู้หญิงพิการด้วยเช่นกัน ที่ได้รับโอกาสเป็นผู้นำ ก็จะเจอกับปัญหาเรื่องของทัศนคติด้านลบในการทำงานกับผู้ชาย เพราะผู้ชายมักจะไม่นิยมนำหรือหัวหน้าที่เป็นผู้หญิงและเป็นผู้หญิงพิการ

ความพิการและการตีตรา

แนวคิดของการตีตราได้รับการพัฒนาโดยนักวิจัยที่ผ่านมาสี่ทศวรรษ อาจจะเกี่ยวข้องกับลักษณะของบุคคลที่มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในสังคม ลักษณะดังกล่าวที่รวมถึงคุณลักษณะภายนอก (เช่นการแข่งขันและการปรากฏตัว) และคุณสมบัติภายใน (เช่นสุขภาพจิตและความสัมพันธ์ทางเพศ) และมันจะส่งผลในบุคคลที่ถูกให้คุณค่าในสถานการณ์ (Crocker, Major, & Steele, 1998) ในคำอื่น ๆ ที่มีความหมายคล้ายกับการตีดรานั้นก็คือคำว่า “มลทิน” ซึ่งคือความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพเชิงลบหรือคุณลักษณะที่ใครบางคนหรือบางสิ่งบางอย่าง และความคิดที่คงที่หรือภาพที่หลายคนมีของประเภทเฉพาะของบุคคลหรือสิ่งที่มีมักจะไม่เป็นความจริงในความเป็นจริงนั้น (Goffman, 1963) ซึ่งแนวคิดการตีตรา มีองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันดังนี้คือ

องค์ประกอบที่ 1 ข้อบ่งชี้ของความแตกต่าง การติดฉลาก (On Distinguishing and Labeling Differences) ความแปลกหรือแตกต่างของมนุษย์โดยทั่วไปส่วนใหญ่แล้วเราคงจะไม่ได้ให้ความสำคัญ แต่สำหรับความแตกต่าง เช่น สติปัญญาเกี่ยวกับเรื่องเพศ ความเสมอภาคทางเพศ รสนิยมทางเพศหรือความหลากหลายทางเพศ ที่สังคมมักไม่ให้ความสำคัญ ไม่ยอมรับในความแตกต่างและติดฉลาก

องค์ประกอบที่ 2 การเชื่อมโยงความแตกต่างของมนุษย์กับคุณลักษณะที่เป็นลบ (On Associating Human Differences With Negative Attributes) การตีตราด้วยความแตกต่างเมื่อเกิดขึ้น ติดฉลากแล้ว จึงได้เชื่อมโยงสู่การเหมารวม ก็อฟแมน (1963) ได้เน้นให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของแนวคิดการตีตราเป็นส่วนสำคัญที่สุดของวรรณกรรมสาขาจิตวิทยา เพราะเป็นคำถามสำคัญต่อกระบวนการคิดที่อันเป็นธรรมชาติมนุษย์ เชื่อมโยงต่อการติดฉลาก การเหมา การไม่ยอมรับคุณลักษณะบุคคลบางอย่างและกำหนดให้คุณลักษณะนั้นเป็นความอัปยศ หรือเป็นคุณค่าในมุมของการตีตราที่ติดฉลากนี้ มีการเชื่อมโยงกับชุดของลักษณะที่ไม่พึงปรารถนาตามแบบแผนบรรทัดฐานของสังคม

องค์ประกอบที่ 3 การแยก พวกเรา จาก พวกเขา (On Separating “Us” From “Them”) ข้อกำหนดของกระบวนการตีตรา เมื่อติดฉลากแล้วสังคมจะทำการแบ่งแยก “เรา” ออกจาก “พวกเขา” (Morone, 1997; Devine et al., 1999) เช่นตัวอย่างจากประวัติศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยอมรับกันมานานแล้วในสมัยที่ชาวอเมริกันมีการซื้อทาสชาวแอฟริกันอินเดียชน หรือกลุ่มผู้อพยพ ที่ได้กำหนดแยก “พวกเขา” ซึ่งต่างจาก “พวกเรา”

องค์ประกอบที่ 4 การเกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ (Emotional a Reactions) เป็นรูปแบบ สภาพการณ์ ของพฤติกรรม และอารมณ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤต บุคคลที่เป็นฝ่ายตีตรา และผู้ที่ถูกตีตรา โดยใช้ความได้เปรียบจากการตีตราในอัตลักษณ์ที่แตกต่างและไม่พึงปรารถนาโดยมีปฏิกิริยาของอารมณ์เหล่านี้เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายเมื่อต้องมีการปฏิสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับผู้ที่ถูกตีตราซึ่งจะเกิดปฏิกิริยาทางอารมณ์ (B.G. Link et al., 2004)

องค์ประกอบที่ 5 การสูญเสียสถานะและการถูกกีดกัน (Status Loss and Discrimination) คนที่ถูกติดฉลากจะเผชิญการสูญเสียสถานะ และการกีดกัน กระบวนการเหล่านี้เป็นเหตุผลที่ทำให้คนนั้นถูกลดคุณค่า เพราะการมีคุณลักษณะสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ไม่เป็นที่ยอมรับ การกีดกันทำให้คนเหล่านี้ต้องเสียเปรียบและถูกปฏิเสธ ทำให้ไม่ได้รับโอกาสในชีวิต (Druss et al., 2000, Link, 1987)

สถานะสูญหาย (Status Loss) ความจริงที่ว่ามนุษย์สร้างลำดับชั้นให้มีสถานภาพนั้น สำหรับผลที่เกิดตามมาของคนที่ถูกตีตราทันที นอกจากการติดฉลาก การถูกมองแบบเหมารวม การแบ่งแยกแล้ว เขายังต้องสูญเสียลำดับชั้น สถานภาพจากการวิจัยค้นพบว่าการตีตราจะเกี่ยวกับสถานะภายนอก เช่น เชื้อชาติ เพศ ลำดับชนชั้น คนผิวดำ คนขาวคนดำ ลักษณะรูปร่าง

การแบ่งแยกกีดกัน (Discrimination) แนวคิดการตีตราต่อปัจเจกบุคคลในการเชื่อมต่อการติดฉลาก การเหมารวม การกีดกัน ในวรรณกรรมช่วยทำความเข้าใจในการอธิบายกระบวนการลักษณะที่เกิดขึ้นได้มากกว่าเหตุผลด้านทัศนคติต่อคนที่ถูกตีตรา ส่งผลให้คนเหล่านั้นเข้าไม่ถึงโอกาสต่างๆ นำไปสู่ความไม่เสมอภาค สังคม การตีตราทำให้เขาต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นโครงสร้างรอบตัวเขา สังคมไม่ยอมรับและทำให้คุณภาพชีวิตแย่ลง บุคคลนี้รู้สึกต่ำต้อยด้อยค่า ไม่ชีวิตชีวา การตีตราจากสังคม มีพลังอำนาจที่จะทำให้ผู้ที่ถูกตีตราต้องอยู่ในภาวะพึ่งพิง

การกีดกันเชิงโครงสร้าง (Structural Discrimination) แนวคิดการเหยียดสีผิวทำให้สถาบันค่อยๆ ปฏิบัติการการกีดกันที่ละเล็กละน้อยต่อชนกลุ่มน้อย คนผิวดำ ซึ่งเป็นการละเมิด ทำให้เขาเสียเปรียบในทุกด้านของชีวิต ตัวอย่างเช่น นายจ้าง (คนขาว) มักจะรับฟังคำแนะนำในการจ้างงานจากคนขาว และเลือกที่จะจ้างงานคนขาว หรือกลุ่มอื่นที่ถูกตีตราอื่นๆ เช่น คนพิการ ถูกมองว่าไม่มีความสามารถในการทำงานมากนัก เพราะความพิการเป็นอุปสรรคที่ทำให้คนพิการไม่สามารถมีส่วนร่วมได้ (Fine & Asch, 1988) ดังนั้นจะเห็นว่าโครงสร้างที่อยู่รอบตัวบุคคลที่ถูกตีตราต้องเจอกับสถานการณ์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อพวกเขา

ความพิการในสังคมไทยกับการตีตรา

ความพิการทางร่างกายเป็นสภาพทางกายภาพ (Physical body) เมื่อสังคมผูกเชื่อมและสร้างให้บุคคลนั้นแปลเป็นร่างกายทางสังคม (Body Social) ที่มองความพิการคือการไม่ปกติ ธรรมดา คือการเจ็บ การป่วย และคงพยาธิสภาพไว้ที่เป็นร่องรอยของการสูญเสียอวัยวะ และทิ้งไว้ซึ่งการไร้ความสามารถทางร่างกายที่อวัยวะบางอย่างปฏิบัติงานไม่ได้ มิติทางร่างกายกลับถูกสร้างเป็นกายทางสังคมที่ไม่สามารถปฏิบัติการใดในด้านอื่นได้ด้วย สรุปคือความพิการถูกนิยามและประกอบสร้างโดยสังคมผ่านฐานทาง “อัตวิสัย” ของคน (Subjective) การให้คุณค่าความคิด ความเชื่อ ความรู้ และอำนาจ โดยไม่ได้อยู่บนฐานของเหตุผล (อุบลพันธ์ ธีระศิลป์ และเพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์, 2554: 13)

ในส่วนของ “เพศภาวะกับความพิการ” เกี่ยวโยงกันอย่างไรนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งทางสังคม เพราะพื้นฐานของสังคมมีความเป็นเพศสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมานานแล้ว แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือ มุมมองและทัศนคติที่มีต่อบุคคลที่มีความพิการในเรื่องเพศ และเพศภาวะ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้างานที่เกี่ยวข้องกับเพศและเพศภาวะของคนพิการในประเทศไทยนั้นมีน้อยชิ้น เมื่อเทียบกับงานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นผู้หญิง ในประเด็นเพศและเพศภาวะ หรือความหลากหลายทางเพศ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยในที่นี้ผู้วิจัยได้พบว่า มีงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงเพศและเพศภาวะของคนพิการ คือเรื่อง “สุขภาพทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้พิการ” โดย เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์ และอุบลพรรณ ธีระศิลป์ (2554: 19) ได้อธิบายว่า ประเด็นเรื่อง “เพศ” เป็นสิ่งที่ถูกผูกเชื่อมกับระบบวัฒนธรรม และระบบสถาบันทางสังคม ดังนั้นแล้วจึงหมายถึงระบบอุดมการณ์ วัฒนธรรมทางเพศเป็นศูนย์อำนาจที่รวบยอด จึงสามารถสร้างความชอบธรรมต่อการที่จะตัดสินและการกำหนดความถูกต้องต่าง ๆ ทางสังคมซึ่งรวมไปถึงการกำหนดลักษณะบุคลิกของผู้คนที่ตนเห็นว่าอย่างใดจึงถือว่ามีความเหมาะสม ถูกต้อง สวยงาม ซึ่งการกำหนดดังกล่าวนี้มีฐานมาจากสภาพร่างกาย ความเป็นเพศ และความสมบูรณ์ คนพิการจึงถูกตัดสินและแบ่งแยกออกทำให้กลายเป็น “เป็นอื่น” (Otherness) เมื่อไม่ลักษณะที่สอดคล้องตามเงื่อนไขที่กำหนด อันถือเป็น “บรรทัดฐาน” (Norm)

ทางสังคมว่าด้วยความสมบูรณ์และความปกติทางร่างกาย เมื่อวิถีทางร่างกายเบี่ยงเบนเป็นไปในความไม่ปกติ ดังนั้นความพิการจึงเป็นสิ่งผิดปกติที่ไม่อาจยอมรับได้ คนพิการจึงเป็นบุคคลไม่น่าพึงปรารถนา และภาพตัวแทนของคนพิการทางวัฒนธรรมคือ คนเจ็บ คนป่วย และคนไม่มีเพศ โดยสังคมได้สร้างชุดมายาคติ ต่อคนพิการจนเกิดเป็นภาพเหมารวม (Stereotype) ที่มีอคติ นอกจากนี้แล้ว สังคมยังเชื่อมโยงความสามารถทางร่างกายของคนพิการ ความสวยงาม ที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสนองตอบทางเพศ การตีความจึงเกิดขึ้นว่าคนพิการไม่มีความต้องการทางเพศที่เหมือนคนทั่วไปในสังคม ไม่มีแรงขับทางเพศ เพราะด้วยเหตุแห่งความพิการ คนพิการไม่มีความรู้สึกความต้องการทางเพศที่เป็นเรื่องวิถีทางเพศ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตพื้นที่การศึกษาคือ สตรีพิการที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยจังหวัดเชียงใหม่มีประชากรคนพิการ จำนวนทั้งสิ้น 46,596 คน คิดเป็นเพศหญิง จำนวน 26,450 คน หรือร้อยละ 53.96 (ข้อมูลจากศูนย์บริการคนพิการจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่, 2560) ผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำจำนวน 10 คน จากสมาชิกของสมาคมวัฒนธรรมความพิการเชียงใหม่ทั้งสิ้นประมาณ 100 คน ผู้วิจัยจะคัดเลือกผู้นำในแนวคิดแบบใหม่ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นว่าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งภายในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมาต้องมีการเข้าร่วมในเวทีสาธารณะหรือกิจกรรมทางการเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างน้อย 1 ครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ “การสัมภาษณ์” ผู้หญิงพิการจะถูกกระตุ้นให้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประสบการณ์ของการถูกตีตรา และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งพวกเธอจะได้รับโอกาสในการบอกเล่าเรื่องราวของพวกเธอในแบบของตนเอง การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างจะใช้ประกอบกับแนวคำถามปลายเปิดที่ถูกแบ่ง

อย่างคร่าว ๆ ออกเป็น 4 ด้าน เริ่มต้นจากการถามคำถามทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตของผู้มีส่วนร่วมการวิจัยเพื่อที่จะพัฒนาให้เกิดความคุ้นเคย ส่วนที่สองคือ การดำเนินชีวิตของผู้หญิงพิการ เหล่านี้จะครอบคลุมถึงสาเหตุของความพิการ ความรู้สึกรู้สีกของการเป็นผู้พิการ และประสบการณ์การถูกตีตรา ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการตีตราจะรวมถึงผลกระทบต่องาน ชีวิตสังคม ชีวิตทางจิตวิทยา และการสนับสนุนทางสังคมในส่วนที่สาม ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงเงื่อนไขต่างๆ ที่มีส่วนสนับสนุนและปิดกั้น และพวกเขามีการจัดการกับเงื่อนไขเหล่านั้นอย่างไรในส่วนที่สี่ จะถามถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่พวกเขาประสงค์จะได้รับ

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาจากการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ วิเคราะห์แยกแยะหัวข้อ Thematic analysis โดยคำสัมภาษณ์จะถูกถอดเทปแบบคำต่อคำ จัดเก็บ และจำแนกวิเคราะห์ Theme ต่างๆ ตามแนวคิด ประเภท อย่างสอดคล้องกับคำถามการวิจัยเพื่อนำมาเป็นข้อสรุปสำหรับการศึกษา

ผลและการสรุปผล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้การตีตรา/องค์ประกอบของการตีตราที่มีผลต่อผู้หญิงพิการ จากกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหว ซึ่งข้อค้นพบการตีตรา/องค์ประกอบของการตีตราที่มีผลต่อผู้หญิงพิการ ซึ่งจากกรณีกลุ่มตัวอย่างพบว่าคนที่คนพิการถูกกระบวนทางสังคมแยกออกไปจากสังคมกระแสหลัก เกิดในหลายกระบวนการทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นสังคมของคนพิการในวงกว้างสังคมไทยยังคงพบเห็นได้มาก นอกเหนือจากกลุ่มตัวอย่างนี้ไม่ว่าจะเป็นการที่คนพิการถูกทำให้อยู่ในสภาวะ “ไร้อำนาจ” ไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะประชาชน คนพิการถูกแยก/ถูกปฏิเสธ ออกจากกระบวนการตัดสินใจที่มีผลทางการเมือง/การปกครองที่สำคัญๆ มากมาย นำไปสู่การที่คนพิการถูกทำให้เป็น “คนชายขอบ” ของสังคมที่เขาอยู่ คนพิการต้องถูกเกณฑ์ให้ไปอยู่ในที่พักอาศัยที่ไร้มาตรฐานในการดำรงชีวิต ถูกปฏิเสธที่จะเข้าถึงสถานที่และบริการที่เป็นสาธารณะ เช่น ระบบขนส่งมวลชน และคนพิการยังถูกจำกัดกรอบ ขอบเขตในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกระแสหลักของสังคม เช่น ไปห้าง ไปดับ ไปวัด ไปดูภาพยนตร์ไม่ได้หรือไปได้อย่างลำบาก และเมื่อคนพิการกำลังทุกข์ทรมานกับทางที่ไม่สะดวก ก็ถูกคนผ่านไปมามอง ถูกนิทา ในที่สุดคนพิการก็โดนเหยียดให้ไปอยู่ชายขอบเหมือนเดิม นอกจากนี้แล้วคนพิการยังถูกแยกออกจากตลาดแรงงานที่สำคัญ โดยการเลือกปฏิบัติ และ/หรือสถานที่ทำงานที่ไม่เอื้ออำนวยการเข้าถึงของคนพิการ คนพิการจึงได้ทำงานที่ค่าจ้างขั้นต่ำ หรืองานที่ไม่ต้องใช้ทักษะมาก หรืองานชั่วคราว/เป็นกะ (ไม่ใช่งานประจำ) ความสัมพันธ์ทางสังคมในเชิงอำนาจของคนพิการจึงถูกสร้างผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม เช่น การกำหนดเกณฑ์ในการสร้างบรรทัดฐานของความ “เป็นปกติ” ให้เป็นความปกติของสังคม และใครที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่สังคมนั้นๆ สร้างคนคนนั้นก็กลายเป็น “คนอื่น-Others” หรือผิดปกติในสังคม ด้วยเหตุนี้คนพิการจึงถูกสังคมสอนให้รู้ว่าควรอยู่ตรงไหน ถูกสั่งสมให้เข้าใจตระกะและยอมรับต่อการถูกกดขี่และเอาเปรียบโดยสังคม และคิดต่อตัวเองว่าไร้ค่า เหมาะสมกับที่ที่สังคมได้จัดให้ยื่นแล้ว สุดท้ายคนพิการถูกสอนให้โทษตัวเอง ละอายต่อสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเองและหาคำตอบในความพิการของตัวเอง สังคม

ลดคุณค่าคนพิการด้วยการสร้างอคติต่อคนพิการ อคติเหล่านั้นสามารถเห็นได้จาก ภาษา คำนิยาม คำเรียกคน/ความพิการ จากสื่อกระแสหลัก ที่ร่วมกันสร้างภาพ ตีตราคนพิการว่า “เฉื่อยช้า” หรือไม่ก็มีความพิเศษ หรือไม่ก็อ่อนแอ ต้องพึ่งพา เป็นภาระแก่สังคม ฯลฯ

จากงานวิจัยดังกล่าวพบว่า ผู้หญิงพิการมีส่วนร่วมทางการเมืองในหลายระดับ ทั้งในระดับต่ำสุด คือการมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิเลือกตั้ง ระดับกลางคือการ เข้าไปมีส่วนในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การทำประชาพิจารณ์ ประชามติ ประท้วง เป็นต้น และระดับสูง คือการลงสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง การแข่งขันเป็นตัวแทนทางการเมือง ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

ในระดับต้น หรือการมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น ตั้งแต่ในยุคแรก ๆ พบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกาย และการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำจำนวน 10 คน ในระดับนี้คือมักใช้สิทธิเลือกตั้ง อยู่ในระดับ “มาก” อย่างไรก็ตามเหตุผลของการที่ผู้หญิงพิการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเพราะถือว่าเป็นหน้าที่ ในส่วนของระดับกลางหรือการมีส่วนในกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ ซึ่งจากข้อค้นพบนั้นกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำจำนวน 10 คนเข้ามามีส่วนร่วมมีอยู่อย่าง หลากหลาย ทั้งในการพูดคุย/ถกเถียง แสดงความคิดเห็นในเรื่องการเมือง อีกทั้ง ผู้หญิงยังมีส่วนร่วมในการติดตามข่าวทางการเมือง การจัดกิจกรรมทางการเมือง ในระดับกลางถึงมาก และบางส่วนได้กลายมาเป็นผู้สื่อสารด้านการเมือง การเลือกตั้ง นอกจากนั้นชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงพิการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมนุม ตลอดจน สนับสนุนพรรคการเมืองอีกด้วย อย่างไรก็ตามการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ จำนวน 10 คน ในระดับสูง ยังไม่พบว่ามีลงสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง การแข่งขัน เป็นตัวแทนทางการเมือง มีอยู่เพียงส่วนน้อยที่พบว่าผู้หญิงพิการมีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายและการควบคุมการปฏิบัติกิจกรรม

ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำจำนวน 10 คน ได้มีการศึกษากันทั้งในส่วนที่เป็นไปในแนวทางของการส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ

ปัจจัยแรก คือ การศึกษา มีการศึกษาจำนวนหนึ่งที่พบว่า การศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยที่สอง แรงจูงใจ/แรงจูงใจด้านอำนาจ และแรงจูงใจส่วนบุคคล ซึ่งพบว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำมีระดับส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยที่สาม อาชีพ/รายได้ พบว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ อย่างไรก็ตามยังพบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและรายได้ กลายเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ ปัจจัยที่สี่ คือปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย พบว่ามีส่วนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแตกต่างกัน โดยพบว่าระยะเวลาในการอยู่อาศัยนั้นเป็นปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยต่อมา คือความรู้และทัศนคติต่อการเมือง เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนให้ผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำเข้าร่วมมีบทบาททางการเมือง กล่าวคือหากผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองจะเอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง นอกจากความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองแล้ว การรับรู้ข่าวสารข้อมูล และการมีโอกาสได้รับการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งผลบวกต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ อย่างสอดคล้องกันคือการไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองก็จะเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบของงานวิจัยดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าในด้านรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของผู้หญิงกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงพิการทางร่างกายและการเคลื่อนไหวที่เป็นผู้นำ พบว่าผู้หญิงพิการที่เป็นผู้นำส่วนใหญ่เคยออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยเป็นการไปใช้สิทธิในระดับตำบล มีการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองจากสื่อต่าง ๆ สมาคมคนพิการมีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยให้การดูแลช่วยเหลือด้านสวัสดิการต่าง ๆ และจัดให้ผู้พิการส่วนใหญ่เข้าร่วมฟังการแถลงนโยบายของผู้สมัครรับเลือกตั้ง สำหรับปัจจัยและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของคนพิการ พบว่าชุมชนให้การสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองของสมาคมคนพิการน้อย ซึ่งปัญหาของคนพิการในด้านโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือการที่ภาครัฐไม่เปิดโอกาสและปิดกั้นความสามารถ อีกทั้งไม่ยอมรับศักยภาพของคนพิการเท่าที่ควร การเปิดโอกาสให้ทางเลือกแก่คนพิการยังมีน้อย ทำให้การรวมกลุ่มของผู้พิการเป็นไปได้ยาก หน่วยงานภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารไม่ทั่วถึง ทำให้คนพิการไม่ทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองและการเลือกตั้ง รวมทั้งมีการให้ความรู้ทางด้านการเมืองแก่คนพิการน้อย สวัสดิการต่าง ๆ ที่ให้แก่คนพิการน้อย มีการเลือกปฏิบัติในการให้บริการ ไม่ยอมรับฟังปัญหาต่าง ๆ ที่คนพิการเสนอ ไม่ช่วยแก้ไขปัญหา ไม่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ปิดกั้นเรื่องการใช้สิทธิของคนพิการและไม่ให้ลงสมัครเลือกตั้งได้เหมือนคนปกติ แม้ในส่วนของภาคเอกชนก็ยังคงพบว่าภาคเอกชนไม่ให้การสนับสนุน ไม่เปิดโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง มองข้ามความสามารถของคนพิการ เลือกปฏิบัติกับคนพิการ และไม่เปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเราไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า ภาพแทนของคนพิการที่ผ่านมาส่วนใหญ่นั้นมีความเกี่ยวข้องกับการตีตราไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือจากองค์ประกอบของการตีตราความพิการจะเป็นข้อบ่งชี้ของความแตกต่างจากคนทั่วไปในสังคม และจะถูกติดฉลากที่ความเกี่ยวพันกับคุณลักษณะบางอย่างที่มีความอัปยศ น่าอับอาย ทำให้เกิดการแบ่งแยกคนพิการออกจากคนในสังคมทั่วไป

รวมไปถึงการไม่ยอมรับให้คนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมการเมือง แสดงออกมาให้เห็นชัดขึ้นถึงการตีตราที่ทำให้คนพิการสูญเสียสถานะจากการขับไล่ การกีดกัน ไปจนถึงการปฏิเสธในระดับต่าง ๆ ซึ่งจุดนี้สังคมไทยควรตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของคนพิการในกระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจมากขึ้น เพราะถือว่าเป็นหลักสำคัญในการวัดว่าในสังคมนั้นมีการตระหนักถึงสิทธิของคนพิการหรือไม่ การที่คนพิการสามารถออกเสียงเลือกตั้ง และสมัครรับเลือกตั้งได้นั้น ถือเป็นหัวใจของเป้าประสงค์นี้ ในทศวรรษฯ นี้จะต้องมีความก้าวหน้าที่สูงขึ้นและครอบคลุมในเรื่องการมีส่วนร่วมของคนพิการที่หลากหลายทุกกลุ่ม รวมทั้งสตรีและเยาวชนพิการในกระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจในทุกระดับ นอกจากนี้ควรมีการปรับปรุงเทคโนโลยีเพื่อเอื้อให้คนพิการสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เป็นสาธารณะ และสามารถใช้สิทธิของตน รวมทั้งมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคมอย่างเต็มที่ การปรับปรุง รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้คนพิการมีการเข้าถึงอย่างเท่าเทียม ในการติดต่อราชการ ในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงกระทรวงต่าง ๆ และหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

บรรณานุกรม

- กมลพรรณ พันพื้ง. 2553. *อัตลักษณ์ การเสริมพลังอำนาจ และการกำหนดวิถีชีวิตตนเอง: การดำรงชีวิตอิสระของคนพิการในสังคมไทย*. วิทยานิพนธ์การศึกษาด้านหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินพิมาน. 2551. *ม่านแห่งอคติ: ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสถาบันสังคม*. กรุงเทพฯ: เจเนเดอร์เพรส.
- จรัส ช่างเรือน. 2544. *การยอมรับของชุมชนในบทบาททางการเมืองของกลุ่มแม่บ้านในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถนอมศักดิ์ จิรายุสสวัสดิ์. 2555. *ต้นกับวิถีคิดที่ไม่เคยต้น*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- นภาพร นันเขียว. 2552. *การศึกษาศาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษที่เปิดสอนนักเรียนพิการ 2 ประเภท สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ*. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาพิเศษ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- นโรดม อินต๊ะปัน. 2553. *โอกาสของคนพิการในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่: ค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.
- นฤมล โยคานุกุล. 2556. *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา*. สารนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิติกรณ์ วงค์ชัย. 2538. *การออกแบบและสร้างรถไฟฟ้าวราคาประหยัดสำหรับคนพิการ*. รายงานผลการวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรานี วงษ์เทศ. 2544. *เพศและวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- วรารักษ์ สามโกเศศ. 2558. *โลกนี้ไม่มีอะไรฟรี ภาค 5 ถูกสุดคือแพงสุด (พ.5)*. ม.ป.ท.: มติชน.
- วันที วาสิกะสิน และสุนัย เหมาะประสิทธิ์. 2551. *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมสังคมสงเคราะห์*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2545. *สตรีนิยม ขบวนการและแนวคิดทางสังคมศาสตร์แห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: คบไป.

สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์. 2560.

โฉมหน้าสตรีไทยยุคใหม่. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. 2530. *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ*.

กรุงเทพฯ: พีเพรส.

สุธีรา ทอมสัน และเมทนี พงษ์เวช. 2538. *ประเด็นบทบาทหญิงชายและการพัฒนา*.

กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา.

อรรถวิทย์ ชื่นจิตต์. 2557. *ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัทเอกชนรุ่นเจนเนอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานคร*. การค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

อาทิตย์ บุญหนู. 2553. *การจัดสรรโควตาสลาकिनแบ่งรัฐบาลสำหรับผู้พิการ ในจังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาอาชีวศึกษา ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุบลพันธ์ ธีระศิลป์ และเพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. 2553. *ความพิการแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์สุขภาพ*. หลักสูตรสังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (รายงานผลการวิจัย) ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

Beauvoir, S.D. 1953. *The Second Sex*. Translated and Edited by H.M. Parshley New York: Vintage Books.

Crocker, J., & Major, B. C. 1998. Social Stigma Steele. In S. Fiske, D. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of Social Psychology*. Boston, MA: McGraw-Hill.

Davis, A. Y. 2004. *Mujeres, Raza y Clase*, translated by A.V. Matos, Madrid, Akal Ediciones. Np: np.

Emirbayer, M. and Mische, A. 2015. What is Agency. *American Journal of Sociology*. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/10.1086/231294>. (18 September, 2017)

Gaertner, S. L., & McLaughlin, J. P. 1983. "Racial stereotypes: Associations and ascriptions of positive and negative characteristics," *Social Psychology Quarterly* 46, 23-30. doi:10.2307/3033657

- Kevin Winter. 2015. "Rose Siggins, Actress on 'American Horror Story,' Dies at 43".
The New York Times. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2015/12>.
- Majiet, S. and Africa, A. 2015. "Women with disabilities in leadership: The challenges of patriarchy, Agenda," *Empowering women for gender equity* 29(2): 101-111.
- Plessis, I. G. (2007). "African women with disabilities: The victims of multilayered discriminations," *SA Public Law* Vol 22.
- Thomson, R. G. 2002. "Integrating Disability, Transforming Feminist Theory," *NWSA Journal* 14: 1-32. 10.1353/nwsa.2003.0005.